

Lisa 4. KEVAD 2030 keskkonnamõju strateegilise hindamise ja muude oluliste mõjude hindamise programmi kohta esitatud asjaomaste asutuste seisukohad ja vastused neile

Tabel 1. KEVAD 2030 keskkonnamõju strateegilise hindamise ja muude oluliste mõjude hindamise programmi eelnõule tehtud ettepanekutega arvestamine

Ettepanek	Ettepanekutega arvestamine/mittearvestamine
Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium (sh Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet)	
<p>1. Esitatud dokument koosneb peaaesjalikult keskkonnavaldkonna hetkeolukorra ning teiste arengukavadega seoste kirjeldusest. Tegemist on suhteliselt üldise taseme kirjeldusega, kuid sisulise koostamise metoodika jääb ebaselgeks. St, et esitatud dokumentide tekstis esineb hulganisti väiteid, mis ei ole seotud viidete või loogilise argumentatsiooniga ning mille puhul tekib mulje, et tegemist on koostaja arvamusega. Kogu dokumenti tuleb seega läbivalt täiendada nii viidete kui ka argumentatsiooniga. Juhime ka tähelepanu, et järgnevad detailsemad ettepanekud ei hõlma kogu täiendamisvajadust.</p>	<p>Täname kommentaari eest, kommentaar on teadmiseks edastatud programmi koostanud töörühmale ning programmi koostajad on teinud kommentaari arvestades programmi täiendusi.</p>
<p>2. Kogu programmi sisuline eesmärk vajab selgemat väljatoomist ning fokuseerimist planeerimisprotsessi formaalsete nõuete täitmiselt selgele tulemile, milleni programmiga sisuliselt saavutada soovitakse. Programmist ei selgu isegi see, kas mõju hakatakse hindama arengukavas nõutud üldeesmärkidele, alaeesmärkidele või kõigile poliitikainstrumentidele?</p>	<p>Mõjude hindamise eesmärk ja vajalik tulem, mida mõjude hindamisega saavutada soovitakse, on programmis välja toodud. Kuna praeguses etapis ei ole veel täpselt teada KEVAde enda sisu, detailsus jne, ei saa ka mõjude hindamise struktuuri, tulemust vm täpsemalt ette kirjutada (lisaks pole see ka programmi ülesanne tulevase mõjude hindamise tulemust ja struktuuri ette kirjutada). Mõjusid hinnatakse KEVAde kui terviku osas – st asjakohases mahus ja detailsuses tuleb arvestada nii üldeesmärkide, alameesmärkide kui ka poliitikainstrumentidega, aga see ei tähenda, et mõjude kirjeldus peaks olema ilmtingimata nende järgi struktureeritud. Hetkel pakutud metoodikas on mõjude hindamine struktureeritud mõjuvaldkondade (kontrollküsimustik) järgi.</p>
<p>3. Palume tegevussuunda "ruumiandmete tagamine" sõnastada täpsemalt "looduskeskkonna ruumiandmete tagamine". Seda on vaja</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud, kuna ruumiandmete hulgas, mida KeM haldusalas (Maa-ametis) kaardistamise andmehõive ja teenuste kaudu üleriigiliselt kasutamiseks tagatakse, sh ehitisregistrile, on ka</p>

<p>selguse huvides, sest ehitatud keskkonna ruumiandmete strateegia sõnastatakse kvaliteetse elukeskkonna arengukavas.</p>	<p>ehitiste ruumiandmed nii 2D kui ka 3D vormingus. Ehitised on terviklikult looduses olemas ja ehitiste väliskuju ruumiandmeid ei saa olemuslikel põhjustel lahutada looduskeskkonna ruumiandmetest ega seonduvatest teenustest.</p>
<p>4. Juhime tähelepanu, et avaandmete ja andmete taaskasutajate vaade on oluline sisse tuua kõigis suundades, kaardistades võimalikud kasutusjuhud, andmete kasutajad ja piirangud (andmete eest tasu küsimine) ning võimalused (avaandmed, sünteetilised andmed, nõusolekuteenus) andmete taaskasutamiseks.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.12 järgmise lause: „Ruumiandmete avaliku kättesaadavuse vajadus puudutab KEVADe teemasid läbivalt, mitte üksnes eraldiseisvalt ruumiandmete tegevussuunda.“</p>
<p>5. Sisuliselt ei ole välja toodud uute tehnoloogiate mõju, piiranguid ja rakendamisevõimalusi (näiteks tehisintellekt eh krattide rakendamine). Meie soovitus on KEVADe raames laiemalt arvestada uudsete tehnoloogiate ning nende rakendamisega.</p>	<p>Nii KEVADe kui ka mõjude hindamise raames arvestatakse võimalike uute tehnoloogiatega. Teie kommentaarist tulenevalt täpsustasime kohati ka programmi teksti. Näiteks peatükki 4.2 lisasime järgnevad laused: „Kindlasti on seda jätkuvalt toetamas uute tehnoloogiate kiirem ja laialdasem turuküpsus ning ka täiesti uued läbimurdetehnoloogiad (nt vesinikuenergeetika) kui ka järjest nutikamad süsteemid (asjade internet, tehisintellekt, nutikad energiavõrgud). Teisalt pole sel kümnendil näha Eestisse tulemas uut energia-kliimainvesteeringut (nt süsinikusalvestusse). Ka näiteks Paldiski energiasalv ei valmi projektiplaani hilinemise tõttu 2030. aastaks.“ Samas märgime ka, et uute tehnoloogiatega arvestatakse läbivalt (mitte eraldi teemana). Tehnoloogiad on vahend sisuliste eesmärkide saavutamiseks, mitte eesmärk omaette. Näiteks on peatükis 4.16 varasemalt välja toodud, et ilmavaatluste osas toimus põhjalik tehnoloogiline uuendus, üleminek käsitsi vaatlustelt automaatjaamadele järk-järgult viimase 20 aasta jooksul ja on jooksul ja on tänaseks lõpule viidud. Uuenduseks võib lugeda ka päikesekiirguse vaatluste lisamist hiljutistel aastatel (peatükis juba käsitletud), millest oleks küll vaja rohkem avalikkust teavitada. Ka ilmaprognoosi tehnilisi uuendusi (HARMONIE, ECMWF mudeli väljundi kasutamine) on juba vastavas peatükis käsitletud. Välisõhu kvaliteedi valdkonnas on kavas aastaks 2024 lisada Eesti Keskkonnauuringute Keskuse Airviro platvormile koostöös Soome Ilmateenistusega mudel SILAM, mis annab reaalaaja õhukvaliteedi prognoosi Eesti alal.</p>

<p>6. Programmi 3. peatükis tuleb selgitada, kuidas on hinnatud, et KEVADes kavandatuga ei kaasne piiriülest mõju, kuigi KEVADes nimetatud valdkondades võib tuua mitu näidet, kus tegemist on EL-ülese või isegi globaalse teemaga. Näiteks ei muutu kliima vaid Eestis ehk ka kliimapoliitika ja ringmajandus on globaalsed küsimused, <i>samuti planetary boundaries</i> ei ole ainult Eesti territooriumiga piiratud. Ei selgu, kuidas kogu üle-Euroopalise elurikkuse kaitseks moodustatud rohevõrgustikku võivad siin tehtud otsused mõjutada (või miks ei mõjuta) ehk – kas seda ja muid aspekte ning kuidas on piiriülese mõju puudumise hindamisel arvestatud? Lisaks juhime tähelepanu, et üheks oluliseks valdkonnaks, mille mõju tuleks hinnata, on andmete taaskasutus, sh avaandmete avalikustamine ja kasutamine. Avaandmete puhul on tihti, ja ka kasvavalt, kasutajad ka väljaspoolt Eestit. Antud suunda peegeldab ka erinevate keskkonna valdkonda puudutavate andmete kategooriate määratlemine väärtuslike andmestikena. Seetõttu on KEVADe raames oluline arvestata mõjuga laiemalt kui ainult Eesti siseselt ning analüüsida mõju ka piiriüleselt. Piiriülene vaade on ka Eesti Digiühiskonna arengukavas, seega on oluline mitte kitsendada valdkondade ja tegevuste üleselt. Leiame, et strateegilises planeerimisdokumendis peaks piiriülene tasand olema kaetud muuhulgas selleks, et olla selgeks indikatsiooniks meie keskkonnavaldkondade huvide näiteks kliimapoliitika rahvusvahelistes aruteludes. Ka edukus ringmajanduse eesmärkide saavutamisel on tihedalt seotud globaalsete tarneahelate ja rahvusvahelise kaubandusega.</p>	<p>Arvestame kommentaaridega ja täpsustame programmi sõnastust. Mõju hindamine hõlmab ka hinnanguid piiriülese mõju osas. Ptk-s 3 viidatud lausega on mõeldud, et eeldatavalt ei kaasne KEVADega olulist piiriülest mõju, mis tingiks piiriülese keskkonnamõju strateegilise hindamise (sh naaberriikide kaasamise) vajaduse KeHJS § 46. mõistes. Piiriülene mõju on ohjatud rahvusvahelistest strateegilistest dokumentidest ja kokkulepetest riiklikul tasandil kinni pidamisega. Lisasime vastavad selgitused programmi teksti.</p>
<p>7. Programmi 3. peatükis ei selgu, mille alusel väidetakse, et Natura aladele on positiivne mõju, kui nt lisas 2 on mõju looduskeskkonnale hinnatud oluliseks, kuid seejuures pole täpsustatud, millel on mis keskkonnavaldkonnale oluline negatiivne või positiivne mõju.</p>	<p>Selgitame: KEVADe üks teema on looduse mitmekesisuse kaitse, milles lähtume eeldusest, et vähemalt sellel osal on Naturale positiivne mõju. Teiste osade võimalik mõju tuleb välja selgitada KSH raames. Programmis on välja toodud, et viiakse läbi asjakohases täpsusastmes natura hindamine.</p>
<p>8. Programmi punktis 4.2 leheküljel 12 on sõnastatud lause: "Transpordi ja teiste valdkondade elektrifitseerimine (va raudteetransport) võib lükkuda järgmisesse kümnendisse." Ei ole selge,</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime kümnendi info (aastad 2031–2040) nimetatud lause lõppu peatükis 4.2.</p>

<p>millist kümnendit siin mõeldakse. Juhime tähelepanu, et prognoosides, sh EKUK prognoosides (mis on ametlikuks aluseks KHG heitkoguste prognoosimisel), lähtutakse eeldusest, et maanteetranspordis toimub Eestis märkimisväärne elektrifitseerimine aastatel 2022-2030. Sh, et Eestis on kümnendi lõpuks kasutusel umbes 50 000 elektriautot.</p>	<p>Mainime, et ametlike prognooside eeldused tõenäoliselt ei kehti Eesti eratööstuses ja heaolu suundumustes. 2020. aastal osteti vaid 323 elektriautot, 2021. aastal vaid mõni üksik protsent ostetud autodest. EL on elektriautopargi suhtarvult üks viimasemaid. Kui uued autod on ka üldiselt EL suhteliselt suurema heitega, pole automaksu, on raske nendes (fossiilkütusega) autostumise asjaoludes oodata murrangut elektriautodele kuni 2030. aastani. Senine tehnoloogiline progress, nt tuuleparkide rajamises, biometaan kasutuses, autopargi elektrifitseerimises, on olnud aeglasem varasematest ametlikest prognoosidest. Sel põhjusel ka kirjutame, et on võimalik elektrifitseerumise lükkumine järgmisesse kümnendisse.</p>
<p>9. Programmi punktis 4.2 leheküljel 12 on sõnastatud lause: "[...] vesinikuenergeetika tulek sisaldab hulgaliselt majanduslikke ja tehnoloogilisi takistusi." Kui majanduslikud takistused tunduvad pigem tõenäolised (tehnoloogia kallis hind, elektri hind kui sisend vesinikule, madalam kasutegur võrreldes elektriga), siis tehnoloogilised takistused vajaksid täpsemat selgitust. Näiteks elektrolüüsimine on juba suhteliselt paigas tehnoloogia, samuti <i>fuel-cell</i> tehnoloogia.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.2 järgneva selgituse: „Seda eelkõige täielikult puuduva vesinikutaristu tõttu, aga ka selle sobimatuses Eesti hõredasse hajaasustusse.“ Eeskätt on tehnoloogiline küsimus vesinikutaristus (torustik, terminalid, mahutid, tanklad jm rajatised, tsisternautod), mida pole täna üldse olemas. EL on koostanud vesinikutaristu kava 2040, kuid nagu plaan ütleb: laialdased investeeringud algavad 2030ndatel (või osalt järgmisel seitseaastakul). 2030. aastaks valmib Eestis mõni lokaalne katsetuslik pilootprojekt, 2-3 vesinikutanklat olulisematesse paikadesse (Tallinn, Pärnu, Ikla). Eesti vesinikuenergeetika piiravaks teguriks (hind, tehnoloogia) on hõreasustus, mis jätab vesiniku osakaalu energiabilansis ka masskasutuse saabumisel alla 30%. Akadeemiku E. Lusti hinnangul tuleb hind alla konkurentsivõimelisele tasemele masskasutuseks alles 10–15. aasta pärast.</p>
<p>10. Programmi punktis 4.2 leheküljel 12 on sõnastatud lause: "Laiemaks teemaks on heaolu kasvus energia lõpptarbimise suurenemine, mis sisaldab nii suurenevat elamufondi kui autostumist.". Juhime tähelepanu, et energiakulu puudutav ei pruugi olla üheselt seotud autostumise kasvuga, sest samaaegselt autostumisega muutub sõidukipark ka järkjärgult efektiivsemaks, sh on näiteks elektriauto märkimisväärselt energiatõhusam kui sise põlemismootoriga auto. Samas, kui käesoleval kümnendil on olulisel kohal endiselt biometaan ja ka taastuvad vedelkütused, siis nende</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Elamuarendus on olnud massiline. See jätkub heaolu kasvus. Elamufond kasvab ning keskmise eluruumi suurus leibkonna kohta on jätkuvalt kasvamas. Näiteks veerand suurtartlastest elab uutes kodudes, kus uus elustandard on varasemast energiamahukam. Lammutamine ja väljalangemine elamufondi ja energiabilanssi olulisel määral ei mõjuta. Eeslinnastumine jätkub, kus lisanduvad taristulised energiakulud. Lisaks toob eeslinnastumine omakorda kaasa kasvava transpordienergia kulu. Olulist rolli mängib transpordienergiast Eestis hõreasustus ja järjest kaugem tööranne. Eesti</p>

<p>energiakulu on pisut suurem kui fossiilsetel vedelkütustel. See tähendab omakorda, et energiakulu kasv ja CO2 emissioonide langus on koos võimalikud. Hoonefondi energiatarbimisel tuleb arvestada kehtivaid liginullenergiahoone nõudeid uutele hoonetele, kasvavaid rekonstrueerimismahte ning kasutuseta hoonete väljalangevust. Nende aspektide koosmõjul ei saa väita, et hoonefondi arvelt energia lõpptarbimine kasvab.</p>	<p>uute autode heide püsib endiselt kõrgel 130 g/km, mis on näiteks 30% kõrgem Soome keskmisest. 2021 müüdi 23000 uut autot u 66000 tonni CO2/a.</p>
<p>11. Programmi punktis 4.2 leheküljel 12 on sõnastatud lause: „KEVAD hindamine hõlmab kliimameetmete sotsiaalmajanduslike mõjusid.“</p>	<p>Täname tähelepanu juhtimast. Täpsustasime lause sõnastust: „Käesolev KEVADe mõjude hindamine hõlmab ka kliimameetmete sotsiaalmajanduslike mõjude hindamist.“</p>
<p>12. Programmi punktis 4.2 leheküljel 11 ja 12 on välja toodud põhimõtted, mida Eesti peab ringmajanduse osas oluliseks. Samas ei selgu, milline on hetkeolukord, kas see vastab nendele põhimõtetele või tuleb midagi muuta ning seega ei ole võimalik ka hinnata nende muutuste mõju.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime kirjeldavad lõigud peatüki 4.3 lõppu.</p>
<p>13. Programm vajab täiendamist ka tulevikupotentsiaaliga maavarade loetelu osas. Seega palume punkti 4.5 viimase lõigu lõppu leheküljel 19 lisada lause: „Lisaks eelpooltoodud maavaradele on võimalik tulevikupotentsiaal ka nn tulevikumaavaradel nagu haruldased muldmetallid ja metallitoore.“</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatüki 4.5 lõppu lause: „Lisaks eelpool toodud maavaradele on võimalik tulevikupotentsiaal ka nn tulevikumaavaradel nagu haruldased muldmetallid ja metallitoore.“</p>
<p>14. Teeme ettepaneku täiendada programmi leheküljel 28 lauset „Teemakaartidena pakub Maa-amet geoloogilist informatsiooni, ajaloolisi kaarte, mullastiku informatsiooni, keskkonnakaitseliste ja tehnoobjektide kitsenduste informatsiooni, katastriüksuste informatsiooni ja palju muud.“ Sellisel, et „geoloogilist informatsiooni“ asendada sõnadega „maardlate andmestikku“.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Kuna Maa-amet pakub lisaks maardlate andmestikule ka muud geoloogilist informatsiooni, täiendasime peatükis 4.12 kõnealust lauset järgnevalt: „Teemakaartidena pakub Maa-amet geoloogilist informatsiooni (sh maardlate andmestikku), ajaloolisi kaarte, mullastiku informatsiooni, keskkonnakaitseliste ja tehnoobjektide kitsenduste informatsiooni, katastriüksuste informatsiooni ja palju muud.“</p>

<p>15. Programmi leheküljel 28 - ruumiandmete puhul tasub kaalumist nende koondamine ühtsesse juurdepääsupunkti. Taoline korrastamine võiks vähendada ametkondlikku dubleerimist ning oleks kasutajasõbralikum ja võiks pakkuda paremaid võimalusi andmete väärindamiseks.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.12 lõigu, mis selgitab vajadust koondada kõik ruumiandmed ühte punkti ja osutab INSPIRE direktiivile, mis seda mõtet toetab.</p>
<p>16. Teeme ettepaneku lisada programmi leheküljel 29 sünergiavõimalusi näitlikustava lause: „Näiteks kogub veeseireandmeid ka Terviseamet, põllumajandustegevuse andmeid aga Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (vt PRIA Veebikaart)“ lõppu järgmine sõnastus: „, geoloogilist informatsiooni (geoloogiline kaart, radooniandmestik, seismoloogiline andmestik, geoloogiliste aruannete andmestik jms) pakub Eesti Geoloogiateenistus“.</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Dubleerivaid tegevusi Eesti Geoloogiateenistuse ja KeM haldusala vahel ei ole ja geoloogia valdkonna tegevused on läbi kaalutud, optimaalselt jaotatud ja kokku lepitud. Eesti Geoloogiateenistuse loomisel lepitati kokku, et Eesti Geoloogiateenistuse ülesanne on kaardiandmeid juurde toota ja geoloogilise kaardi avalikkusele visualiseerimise ülesanne jääb Maa-ametile, kuivõrd geoloogilise kaardi andmeid on kasutajatel vajadus kasutada lihtsalt ja ühtselt koos muu maainfoga ja koos muu geoloogilise andmestikuga Maa-ameti teenustes, mitte otsida geoloogilisi ruumiandmeid eraldi kusagilt mujalt.</p>
<p>17. Teeme ettepaneku lisada programmi leheküljel 29 punkti 4.12 lõppu lähtekohad, millest andmebaaside koondamisel tuleks arvestada. Need võtavad kokku järgmised lõigud:</p> <p>„Andmebaaside koondamisel tuleb arvestada:</p> <p>1) mõistlike ja efektiivsete töövoogudega. Mõnel juhul on valdkonna sees mõistlik tänased töövood ringi teha, et vältida mitme asutuse vahel tehtavaid kooskõlastusi (näiteks geoloogiliste lubade osas võiks kooskõlastuse algusest lõpuni teostada Keskkonnaamet, KeM haldusalasisene loa liigutamine erinevate asutuste vahel ja selleks teenuste arendamine on kuluallikas, mida saaks vältida);</p> <p>2) andmebaasi optimaalse suurusega. On mõistlik teatud keskkonna teemad hoida ühes, teised teises baasis ning tagada andmete mugav liikumine läbi teenuste. Lõpptarbijale on võimalik andmed mugavalt kättesaadavaks teha ka juhul, kui need pärinevad erinevatest andmebaasidest, aga pakutakse kliendile läbi ühe pöördumispunkti/teenuse.“</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Töövoogude jaotust ei ole mõistlik täpselt dikteerida. See tuleb lahendada juhtumipõhiselt vastavalt asutuste kompetentsile ja funktsioonile. Andmebaaside jaotamine teemade või alamteemade vahel on mõistlik. Lisasime peatüki 4.12 lõppu vastava selgituse.</p>
<p>18. Programmi punkti 5.6. tuleb täiendada viitega Eesti teadus- ka arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukavale 2021 - 2035. Kuigi programmi leheküljel 36 TAIE-le seoses Haridus- ja</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime viite peatükki 5.6 ning täpsustasime, et nimetatud arengukava on lisaks koostamisele ka peamiselt HTMi ja MKMi vastutada.</p>

<p>Teadusministeeriumiga (HTM), siiski juhime tähelepanu, et nimetatud arengukava mitte ainult ei koostatud HTM ja MKM koostöös, vaid ka juhtimise, elluviimise ja tulemusaruandluse eest vastutavad võrdsetel alustel HTM ja MKM ning teised ministeeriumid oma valdkonna piires. Näiteks TAIE teadmussiirde valdkonna kohalike ressursside väärindamine (puit, toit, maavarad ja teisene toore/ringmajandus), millega tegeleb MKM, hõlmab kõiki KEVADe (elurikkus, kliimapoliitika, ringmajandus) valdkondi.</p>	
<p>19. Palume täiendada programmi punktis 5.6 ehituse programmi viidet strateegiliste dokumentidega "Ehituse pikk vaade 2035" (https://www.mkm.ee/et/uudised/avalik-ja-erasektor-panevad-paika-ehituse-tulevikuplaani) ja "Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia" (https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_ltrs_2020.pdf). Mainida tuleks selle viite juures ka e-ehituse platvormi ja ehisregistri arendamist ning kvaliteetse elukeskkonna arengukava väljatöötamist.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Peatükis 5.6 ehituse programmi punktis tööme välja dokumendid "Ehituse pikk vaade 2035" ja "Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia". Tutvustava ülevaate täiendamisel mainisime muuhulgas ka e-ehituse platvormi ja ehisregistri arendamist. Elukeskkonna arengukava on programmis väljatoomiseks täna veel liiga algsel tasemel (programm koostatakse hetkeolukorra põhjal) ning seetõttu seda ei lisatud.</p>
<p>20. Programmi punktis 5.6 LK 42 muuta lause „Maanteetranspordis on kavas kehtestada teekasutustasud saastennormide, kasvuhoonegaaside heitkoguse ja taristu koormuse alusel.“ vastavaks Transpordi ja liikuvuse arengukava (TLAK) 2021-2035 sõnastusega järgmiselt: „Maanteetranspordi keskkonnajalajälje kahandamiseks kehtestatakse teekasutustasud saastennormide, kasvuhoonegaaside heitkoguse ja taristu koormuse alusel. Lähtutakse põhimõttest „Kasutaja maksab“ ning koostöös Rahandusministeeriumiga kaalutakse kütuste maksustamist nende kasvuhoonegaaside eriheitlemete ja energiasisalduse alusel.“ See tähendab, et TLAK 2021-20353 küll näeb ette vajadust transpordimaksude teemaliseks reformiks, kuid ei näe ette konkreetseid maksumuudatusi. Lisaks juhime tähelepanu, et link viitab arengukava vanemale versioonile, viimasele versioonile viitab link: https://mkm.ee/sites/default/files/3_tlak_18.10.2021.pdf.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Muutsime lause vastavalt ettepanekule ja uuendasime viidet.</p>

21. Leiame, et oluliselt tuleb täiendada (selgitavate koondtabelite, jooniste jm graafikaga) programmi 6. peatükki ja lisa 2. Programmi 6. peatükis on kasutatud olulise keskkonnamõju hindamiseks Vabariigi Valitsuse relemendi 4 §-s 5 nõutud mõjude hindamiseks välja töötatud kontrollküsimumustikku. Samas ei ole **6. peatükis ega lisa 2 välja toodud, vähemalt mitte selgelt esitletuna/loeteluna eeldatavaid olulisi keskkonnamõjusid** – st milliste eesmärkide ja poliitikainstrumentide puhul võib KEVAD rakendamisega kaasned a eeldatavalt oluline negatiivne mõju (Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (edaspidi KeHJS) kohaselt loetakse keskkonnamõju oluliseks, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara) ja positiivne mõju, mida täpsemalt hinnatakse KSH aruandes. Hetkel on lisa 2 hinnatud väga üldiselt KEVAD mõju oluliseks looduskeskkonnale (read 2-7), elukeskkonnale (read 10, 12-16), leibkondadele (read 17-19), ettevõtlust (read 20-21, 23-30), regionaalpoliitikat (read 44, 45, 47, 48, 50, 51), avaliku sektori rahastamist (rida 66), välissuhteid (rida 77, 80), tervishoiukorraldust ja tervist (read 81, 82), tööturgu (read 88-93), töösuhet (read 98-99), sugudevahelisi suhteid (read 112-114, 116, 117), riskirühmi (rida 123), ühiskondlikku elu (rida 125), haridussüsteemi ja kultuuri (read 129-130). Arusaadavuse huvides tuleks **olulised negatiivsed ja olulised positiivsed mõjud eristada süstematiseerituna 3 valdkonna (elurikkus, kliima, ringmajandus) tegevussuundade kaupa** vastavalt KeHJS § 36 lõige 2 p 4. Lisa 2 täidab võib-olla mõjude hindamise eesmärki, kuid ei anna ülevaadet antud punkti täitmiseks. Üldistused lisavad arusaadavust. Seejuures võiks appi võtta valdkonniti toodud probleemistiku ülevaate 4. peatükis ehk milliseid probleeme valdkonniti (näiteks põlevkiviga seotud kasvuhoonegaaside heide) arengukava poliitikainstrumentid eeldatavalt lahendavad ja millised jäävad lahendama ehk jätkuvalt olulise negatiivse keskkonnamõjuga.

Teie poolt viidatud KeHJS § 36 lõige 2 p 4 näeb ette, et programm peab selgitama strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega eeldatavalt kaasneva olulise keskkonnamõju, sh täpsustab mõjuvaldkondi, -teemasid, millele olulist keskkonnamõju tuleb hinnata. Seda on programmi lisa 2 ka tehtud. Viidatud seaduse punkt ei ütle, et olulise mõju peaks välja tooma hinnatava strateegilise dokumendi struktuuri (valdkondade või tegevussuundade) kaupa, ka ei ole see sisuliselt vajalik. Mõjusid kirjeldatakse mõjuvaldkondade kaupa ja hinnatakse KEVADE mõju tervikuna (võttes arvesse sh koosmõju, omavahelisi seoseid).

Ka ei ole eeldatavalt oluliste mõjude täiendav eristamine (või liigitamine pakutud 3 tegevussuuna kaupa) käesolevas etapis otstarbekas, see ei aita kuidagi kaasa selguse loomisele, sest teemasid on peale nende kolme veel ning sedasi loodaks juba mitmekihilisele liigendatusele (ülevaade olemasolevast olukorrast KEVAD teemade kaupa, ülevaade seotud strateegilistest dokumentidest, hinnang vastavalt Riigikantselei mõjude hindamise juhisele) veel ühe kiht.

Lisaks tuleb tähele panna, et kuna praeguses etapis ei ole veel täpselt teada KEVADE enda sisu, ei ole võimalik anda ka lõplikke mõju olulisuse hinnanguid (hinnangud muutuks spekulatiivseks). Seetõttu on programmi peatükis ka öeldud, et "Mõjude hindamise aruande etapis tuleb kõik hinnangud (kontrollküsimumustik) uuesti üle hinnata, vastavalt KEVADE tegelikule valmivale sisule."

<p>22. Lisaväärtust annaks oluliste mõjude eristamine negatiivseteks ja positiivseteks ning jaotamine vähemalt 4. peatükis toodud KEVADe struktuuri järgivate valdkondade tegevussuundade kaupa. Selguse ja läbipaistvuse huvides on oluline aru saada, milliseid probleeme valdkonniti (nt põlevkiviga seotud KHG heide) arengukava poliitikainstrumendid eeldatavalt lahendavad ja millised jäävad lahendamata ehk jätkuvalt olulise negatiivse keskkonnamõjuga.</p>	<p>Vastavalt mõjude hindamise metoodikale on eeldatavad mõjud hetkel prognoositud mõjuteemade kaupa, mitte KEVADe struktuuri järgi. Eeldatavalt oluliste mõjude täiendavat grupeerimist ei saa pidada käesolevas etapis otstarbekaks (arvestades ka, et KEVADe sisu ja mõjuhinnangud ei ole hetkel kaugelki lõplikud). Pigem võib mõjude kirjeldamine peatükis 4 toodud valdkondade kaupa (sisuliselt täita kontrollküsimumstik iga peatüki kohta eraldi) mõju hinnangut killustada. Näiteks iga peatükis 4 toodud valdkond võib anda väikese ja üksikuna võttes mitteolulise panuse mingile mõjule (nt regionaalareng, majandus). Kõik valdkonnad koos (ehk terve KEVAD) aga võivad anda märkimisväärse ja hindamist vajava mõju. Peatükis 4 toodud valdkondade kaupa mõjude kirjeldamine ei anna metoodiliselt midagi juurde kuid võib tervikpilti moonutada. Olemasolevate probleemide lahendamist hinnatakse mõju hindamise käigus. Nagu programmi peatükis 7 öeldud, tuleb mõjude hindamise käigus välja tuua "kui KEVADES ettenähtud tegevused eeldatavalt ei aita lahendada teadaolevat olemasolevat probleemi või liikuda KEVADe eesmärkide suunas."</p>
<p>23. Programmi 7. peatükis tuuakse välja, et KEVADES planeeritav mõjutab erineval määral ka teisi tulemusvaldkondi. Teeme ettepaneku täiendada programmi 7. peatükki metoodika kirjeldusega, kas ja kuidas võetakse arvesse erinevates tulemusvaldkondades koostatud riiklike strateegiate mõjuhinnanguid, sh strateegilise mõju hinnanguid, kui neid peaks olema koostatud. Erinevate valdkondade arengukavad peavad koos panustama nii Eesti 2035 strateegiasse kui ka olema sidusad omavahel. Seetõttu kaasatakse erinevate arengukavade koostamisse erinevad asjassepuutuvate valdkondade riigiasutused.</p>	<p>Nagu peatükis 7 kirjeldatud, on mõjude hindamise üheks eesmärgiks tagada vastavus teiste sama ja kõrgema taseme strateegilistele dokumentidele ja ekspertrühm juhib hindamise käigus tähelepanu riskikohtadele (võimalik vastuolu teiste strateegiate eesmärkidega) ja teeb vajadusel ettepanekuid KEVADe tõhustamiseks. Milliste teiste strateegiliste dokumentidega, mil määral ja mil viisil KEVADEL puutumus tekib, täpsustub lõplikult hindamise käigus, kui valminud ka KEVADE enda sisu.</p>
<p>24. Teeme ettepaneku täpsustada programmi 7. peatükki ning tuua selgelt välja, kuidas eesmärkide ja poliitikainstrumentide välja töötamisel kavandatakse olulise negatiivse keskkonnamõju ennetamise ja leevendamise meetmete välja töötamist. Samuti ei selgu, kas läbivalt hinnatakse sotsiaal-majanduslikke mõjusid, mida on kindlasti teha vaja. Näiteks on hetkeolukorda kirjeldavas peatükis kliimapoliitika valdkonna</p>	<p>Eesmärkide ja poliitikainstrumentide välja töötamine toimub KEVADE koostamise (mitte mõjude hindamise) raames, mõjude hindamise käigus saab vajadusel teha ettepanekud leevendamiseks. Leevendavate meetmete vajadus ja täpsem kavandamine selgub mõju hindamise ja KEVADE koostamise käigus.</p>

<p>kohta eraldi välja toodud sotsiaal-majanduslike mõjude hindamine. Samas ei selgu ei 3. peatükis (mõjude hindamise ulatus) ega ka 7. peatükis, milliseid mõjusid ja kuidas täpsemalt hinnata on kavas, v.a. viide mõjude hindamise metoodikale.</p>	<p>Sotsiaal-majanduslike mõjude hindamine on osa mõjude hindamisest. See, milliseid sotsiaal-majanduslikke mõjusid hinnatakse, on detailselt loetletud hindamisküsimustena programmi lisa 2, sh nt mõjuvaldkondade "Sotsiaalsed, sealhulgas demograafilised mõjud" ja "Mõju majandusele" all.</p>
<p>25. Programmi leheküljel 49 on öeldud, et täiendavaid eriuuringuid ei ole vaja. Samas on lisa 2 enamuses mõjusid oluliseks hinnatud. Kuidas on jõutud selleni, et eriuuringuid ei ole vaja?</p>	<p>Täpsustasime programmi sõnastust järgmiselt: „Arvestades KEVADe ja mõjude hindamise strateegilist tasandit, ei ole täiendavate eriuuringute vajadust mõjude hindamise käigus programmi koostamise ajal vajalikuks peetud ega käesoleva strateegilise hindamise käigus planeeritud. Vajadusel võib täiendavaid eriuuringuid arengute suunamiseks soovitada mõjude hindamise tulemusena.”</p>
<p>26. Samal programmi leheküljel 49 on lisaks öeldud, et Natura hindamine tehakse, kuigi 3. peatükis on hinnatud KEVADe mõju Natura 2000 kaitsealade võrgustikule positiivseks. Seega on vajalik täpsustada, milliste valdkondade milliste tegevuste positiivset mõju Natura aladele täiendavalt hinnatakse ja miks.</p>	<p>Peatükis 3 on antud üldine hinnang, et looduskeskkonna kaitset planeeriva arengukavana on KEVADel tervikuna eelduslikult positiivne mõju Natura aladele. Aga sellest olenemata tuleb mõjude hindamise käigus siiski läbi viia Natura hindamine vastavalt Natura hindamise metoodikale, mida on väljendatud peatükis 7. Seejuures tuleb hinnata kogu KEVADe (sh kõigi asjakohaste valdkondade ja tegevuste) mõju.</p>
<p>27. Samuti juhime tähelepanu, et alternatiivseid meetmeid, tegevusi ja ülesandeid peab selgitama, kirjeldama ja hindama keskkonnamõju strateegilisel hindamisel (KeHJS § 40) ning alternatiivide väljatöötamise kohustust ei ole arengu kava koostamisel (Vabariigi Valitsuse 19.12.2019 määrus nr 117 https://www.riigiteataja.ee/akt/123122019005). Leheküljel 49 toodud arengualternatiive peab just KSH ekspert hindama võimalike muude lahenduste välja pakkumiseks.</p>	<p>Ei nõustu esitatud kommentaariga. KeHJS-e mõte on (ja ka sõnastus vastab sellele), et KSHs tuleb võrrelda ja käsitleda stsenaariumeid, mida strateegilise planeerimisdokumendi koostamisel käsitleti. KSH roll on teha ettepanekuid leevendavate meetmete osas (ning mööndusega võib ka täiendava stsenaariumi välja pakkumist käsitleda leevendava meetmena), aga KSH ei saa ise stsenaariumeid luua ja välja töötada, sel juhul koostaks KSH juba ise strateegilist planeerimisdokumenti (mitte ei hindaks). Täpsustasime peatükis 7 sõnastust, et see ühesemalt mõistetav oleks.</p>
<p>28. Programmi peatükis 9 on kirjeldatud arengukava ja mõjuhindamise ajakava. Soovime teada, kas ajakavas on arvestatud puhvriga, kus arengukava soovitakse pärast Riigikogus arutamist täiendada ning sellest lähtuvalt selgub vajadus enne Vabariigi Valitsuses kinnitamist mõjuhindamise täiendamiseks.</p>	<p>Programmis esitatud ajagraafik on indikatiivne ja koostatud vastavalt KeHJS nõuetele.</p>
<p>29. KeHJS-e § 36 lg 2 p 8 ütleb, et keskkonnamõju strateegilise hindamise programm peab sisaldama mh järgmist: andmeid strateegilise</p>	<p>Programmis kirjeldatakse strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega eeldatavalt kaasnevat mõju. See, millist eeldatavat mõju (st</p>

<p>planeerimisdokumendi koostaja kohta ning programmi koostanud juhteksperdi nime, sealhulgas juhteksperdi käesoleva seaduse § 34 lõike 4 punkti 6 kohast allkirjastatud kinnitust, ja eksperdirühma koosseisu, nimetades, milliseid valdkondi ja millist mõju hakkab iga eksperdirühma kuuluv isik hindama. Ekspertrühma ekspertide nimelise koosseisu kohta seisukoha võtmist tulenevalt programmi ja mõjuhindamise erinevatest hangetest ei pea me hetkel vajalikuks, küll aga juhime tähelepanu, et programmis 5.2 ei selgu, millist mõju mingis valdkonnas ekspert hindama hakkab.</p>	<p>mõju millele) milline ekspert on programmis hinnanud, on esitatud tabelis 3.</p>
<p>30. Palume enne avaldamist programmi kirjastiil üle vaadata ning toimetada, et vältida kantselliite.</p>	<p>Täname tähelepanu juhtimast. Programmi tekst vaadatakse üle keeleteoimetaja poolt.</p>
<p>31. Rail Baltica raames ehitatavate ökoduktide lähiümbruses rohealade moodustamist vajava küsimuse lahendamine, mis täna on lahendamata ning vajab riigipoolset käsitlust. Oluline on saada sisend ja info, kuidas tagatakse ökoduktide ümber ala, mis soodustab ökodukte kasutamist ning ei tekiks olukorda, kus ökodukte ehitatakse, kuid loomad ei kasuta seda. Rail Baltica raudteetrassi keskkonnamõju hindamise aruannetes on eksperdid pakkunud välja leevendusmeetmena järgmise: „Ökoduktide jt suurulukite läbipääsude toimimiseks on oluline, et läbipääsu alal ja ühendusteedel ümbritsevate elupaikadega oleks tagatud loomadele soodne ja turvaline keskkond. Selleks tuleb loomaläbipääsude ümber 500 m raadiuses kehtestada kaitsevöönd“. Kuid tänane õigusruum ei käsitle, kes ja kuidas seda tingimust täitma peab, samas ei tohiks tekkida olukorda, kus ökoduktide ümber tehakse lageraiet. Teeme ettepaneku käsitleda eelnimetatud teemat Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 (KEVAD) KSH-s.</p>	<p>Kui KEVAD vastavat teemat käsitleb, on sellega seoses asjakohane ka mõjude hindamise käigus mõjusid hinnata. Aga tõenäoliselt ei ole ettepanekuga võimalik arvestada tulenevalt KEVADe strateegilisest tasandist. KEVAD ei käsitle nii detailset taset (ega oma vastavat ruumilist väljundit), vaid jääb üldisemate tasemete juurde, sh maastiku tasemel looduse mitmekesisuse hoidmine.</p>
<p>Rahandusministeerium</p>	
<p>1. Alapunktis 4.5 lk 19 on tõdetud, et esineb vajadus ehitusmaavarade planeerimisele kas maakonnapõhisel või muul vähemalt sama mastaapsel jaotusel, kus on arvestatud majanduslikke, sotsiaalseid ja looduskeskkonna</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.5 lause: „Vabariigi Valitsus algatas 23.12.2021 korraldusega nr 447 Harju</p>

<p>asjaolusid. Juhime tähelepanu, et Vabariigi Valitsus algatas 23.12.2021 korraldusega nr 447 Harju maakonnaplaneeringu maavarade teemaplaneeringu, mis paneb paika riiklikud maakasutusprioriteetid kaevandamise valdkonnas. Kuna tegemist on paralleelselt menetluses olevate strateegiliste dokumentidega, palume ka KEVAD menetlusprotsessis sellega arvestada, et tagatud oleks dokumentide üksteisele vastavus.</p>	<p>maakonnaplaneeringu maavarade teemaplaneeringu, mis paneb paika riiklikud maakasutusprioriteetid kaevandamise valdkonnas.”</p> <p>KEVAD ja maakonnaplaneeringu teemaplaneering on erinevate tasandite strateegilised planeerimisdokumendid. Maakonnaplaneeringu teemaplaneering kui madalama tasandi dokument peab eelkõige arvestama KEVAD-ga kokku lepitud põhimõtteid. Selge on ka see, et KEVADe koostamisel tuleb teemat põhjalikult arutada Rahandusministeeriumiga, et leida võimalikult kooskõlaline eesmärkide ja sihtide pakett.</p>
<p>2. Peatükis 5 on toodud KEVADe seos muude strateegiliste planeerimisdokumentidega.</p> <p>Palume lisada programmi arvestamist vajavate strateegiliste arengudokumentide hulka Euroopa Maastikukonventsioon (vt analüüsi) ja Euroopa Maastikukonventsiooni liitumisdokumendid (vt seletuskirja).</p> <p>Sellest tulenevalt palume ühtlasi:</p> <p>1) lisada programmi KEVAD ja selle aluseks oleva ülemaailmse elurikkuse raamistiku, EL elurikkuse strateegia ning arengustrateegia Eesti 2035 koosmõju hindamine Euroopa Maastikukonventsiooni rakendamisest tulenevate strateegiliste väljakutsetega;</p> <p>2) lisada programmi maastikupoliitika horisontaalse läbiva teemana ja hinnata kõigis tegevussuundades KEVAD rakendamisel maastikule avalduvaid olulisi mõjusid ning kaaluda vastava pädevuse kaetust alapunktis 10.2 nimetatud eksperdirühmas ning vajadusel täiendavat kaasamist;</p> <p>3) täiendada ülal toodud ettepanekutest lähtudes mõjude määramise kontrollküsimustikku (lisa 2).</p>	<p>Ettepanekutega on osaliselt arvestatud. Lisasime peatükki 2 Euroopa Maastikukonventsiooni ja EL elurikkuse strateegia kui strateegilised dokumendid, millega arvestada.</p> <p>1) Nagu peatükis 7 on selgitatud, hinnatakse mõjude hindamise käigus KEVADe vastavust teistele sama ja kõrgema taseme dokumentidele (sh siis arvestades lisatud Maastikukonventsiooni ja Elurikkuse strateegiat). Täiendasime peatükki 7 täpsustusega, et hindamisel tuleb vajadusel arvestada ka erinevate dokumentide koosmõju.</p> <p>2) Maastikupoliitikat eraldi läbiva teemana ega eraldi eksperti lisada ei ole proportsionaalne ega vajalik. KEVADe rakendamisel maastikule avalduvaid olulisi mõjusid hinnatakse mõjude hindamise käigus, maastiku temaatika on kaetud programmi Lisa 2 kontrollküsimustikus keskkonnamõjude mõjuvaldkonnas (nt mõju maakasutusele; mõju elurajoonide ja tööstuse paiknemisele; mõju Natura aladele ja üleüldisele looduskeskkonnale).</p> <p>3) Küsimustik pärineb Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikast (mis katab kogu asjakohaste mõjude spektri) ning käesoleva ühe mõjude hindamise raames seda metoodikat muuta ei ole otstarbekas ega vajalik.</p>
<p>3. Alapunktis 5.7 lk 45 on viidatud Eesti mereala planeeringule. Juhime tähelepanu, et kehtestatav Eesti mereala planeering ei käsitle Pärnu ja Hiiu maakonnaga piirnevat mereala. Seetõttu on asjakohane ja vajalik KEVADe koostamise protsessis nende alade osas arvestada Pärnu</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Tõime nimetatud maakonnaplaneeringud välja peatükis 5.7.</p>

maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneeringu ja Hiiu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneeringuga.	
<p>4. Rahandusministeeriumi eestvedamisel on koostamisel perioodi 2021-2027 Euroopa Liidu vahendite ühtekuuluvuspoliitika fondide (Euroopa Regionaalarengu Fond, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfond ja Õiglase ülemineku fond) ühtne rakenduskava koos partnerlusleppega. Palume strateegiliste planeerimisdokumentide seoste analüüsil muude planeerimisdokumentidega arvestada ka paralleelselt koostatavat perioodi 2021-2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava.</p> <p>Eelkõige rakenduskava eeltingimust 2.6, mis näeb ette jäätmekäitluse ajakohastatud kavandamist ja jäätmekavade kehtestamist ning kehtimist kogu rakendusperioodi jooksul. Rakenduskava eelnõu on leitav siit. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 2021/1060, milles on sõnastatud eeltingimused, on leitav siit. Samuti palume arvestada hetkel kehtiva "Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavaga 2014-2020", mis on leitav siit.</p>	<p>Ettepanekuga osaliselt arvestatud. Täiendasime peatükki 5.7, kus tõime välja Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava seoseid KEVADega (mainides mh ka seost ringmajanduse tegevussuunaga). Vältimaks liigselt detailsusesse laskumist ja hoidmaks programmi dokumendis ühtset stiili, ei toonud eraldi välja Teie nimetatud määrust.</p>
<p>5. Palume lisada programmi KEVAD rakendamisel Eesti asustussüsteemile, regionaalarengule ning piirkonniti kahaneva ja vananeva elanikkonna elukeskkonnale avalduvate mõjude arvestamise vajadus ning sellest lähtuvalt täiendada mõjude määramise kontrollküsimustikku (lisa 2).</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Küsimustik pärineb Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikast (mis katab kogu asjakohaste mõjude spektri) ning käesoleva ühe mõjude hindamise raames seda metoodikat muuta ei ole otstarbekas ega vajalik. Nimetatud teemad on kaetud 14 detailsema küsimusega mõjuvaldkonnas "Mõju regionaalarengule". Seega hinnatakse ka mainitud teemasid.</p>
<p>6. Peatükis 9 lk 51 tabelis nr 2 on märtsi ja aprilli 2022 planeeritud mõjude hindamise ekspertgrupi leidmine KSH aruande koostamiseks, lk 54 ka viidatud kahele hankele. Palume selgitada KSH kahe hankega läbiviimise otsust arvestades, et juba minimaalsed nõuded ekspertgrupile on väga ulatuslikud ja võivad soodustada suunatud hanget. Sellega seoses juhime tähelepanu, et kui KEVAD on planeeritud katma/jätkama "Riigi jäätmekava 2014-2020", mis on pikendatud kuni 2022, siis on oluline arvestada, et eeltingimus oleks täidetud, ehk uus arengukava on 2023. aasta algusest kehtiv, et ei tekiks konkreetse erieesmärgi puhul maksete peatamise</p>	<p>Riigi jäätmekava 2022-2028 koostamine on eraldi toimuv paralleelne protsess, mille raames tehakse eraldi mõjude hindamine. Jäätmekava kinnitatakse keskkonnaministri käskkirjaga 2022. a lõpuks. KEVAD saab olema jäätmekava katusdokument. Mõjude hindamise läbiviimise kahe hankena tingis asjaolu, et hindamise töömaht ja ulatus seatakse paika esimeses etapis ehk mõjude hindamise programmi koostamisel.</p>

oht. Palun vaadake Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2021/1060 artikli 15 punkti 6.	
7. Märgive, et kaasatavate isikute valik ei ole ruumiloome poolelt tasakaalustatud . Kaasatud on mitmed ehitusettevõtjad, ehitusmaterjalide tootjad, puitmajade ehitajad, mitmed üli- ja kõrgkoolid jm asutused, kuid puudu on Arhitektide Liit EAL, Eesti Ehitusinseneride Liit EEL, Eesti Ehituskonsultatsiooniettevõtete Liit EKEL, Eesti Kunstiakadeemia ja Arhitektuurikeskus . Palume eelnevalt nimetatud asutused lisada kaasatavate isikute ja asutuste nimistusse (lisa 3).	Ettepanekuga on arvestatud. Nimetatud osapooled lisati programmi Lisasse 3 "Kaasatavad isikud ja asutused".
8. Juhime tähelepanu, et mitmed dokumendis toodud lingid on katkenud, nt lk 13 Euroopa Komisjoni tellimusel 2021. a alguses valminud uuringu ja lk 19 Eesti Geoloogiateenistuse läbi viidud uuringute lingid. Palume dokumendis toodud lingid üle kontrollida.	Ettepanekuga on arvestatud. Kontrollisime lingid üle.
Maaeluministerium	
1. 2021. aasta 17. novembril avaldati Euroopa Komisjoni teatis Euroopa parlamendile, nõukogule, euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele „ ELi mullastrateegia 2030. aastaks „Heas seisundis muld inimeste, toidu, looduse ja kliima hüvanguks ” (mullastrateegia), mille seisukohtadesse peavad asjaomased ministeriumid andma omapoolse sisendi. Oleme seisukohal, et KEVAD 2030 keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) ja muude oluliste mõjude hindamise programmis tuleks käsitleda seoseid nimetatud strateegilise dokumendiga ja mõjusid, mis kaasnevad mullastrateegiast tulenevate suuniste ellu viimisega, aga ka ehitustegevusest tulenevaid mõjusid keskkonna erinevatele valdkondadele põllumajandusmaa ja selle mullastiku kadumise tõttu.	Ettepanekuga osaliselt arvestatud. Lisasime EL mullastrateegia peatükki 5 käsitletud dokumentide hulka. Täpsustame, et mõjude hindamise käigus on võimalik käsitleda KEVADe seoseid mullastrateegiaga ning hinnata selles valdkonnas KEVADe dokumendi mõjusid. (Käesoleva hindamise ülesandeks pole hinnata otseselt mullastrateegiast tulenevate suuniste ega ehitustegevuse mõjusid, kui vastavad suunised/tegevused ei sisaldu KEVADes.)
2. Lisas 2 „Mõjude määratlemise kontrollküsimustik” real 42 toodud küsimusele: „Kas eelnõu mõjutab põllumajanduse, kalamajanduse ja toiduainete tööstuse arengut?” ehk täpsemalt „Kas eelnõu mõjutab põllumajandusmaa pindala suurust või kvaliteeti (mulla viljakus, orgaanilise	KEVAD 2030 koostamise ettepanekust ei selgu, kas arengukava hakkab reguleerima ja mõjutab ka valglinnastumist ning ehitustegevust. Seetõttu ei toonud me mõjude hindamise programmis ka valglinnastumise ning ehitustegevuse temaatikat välja. Juhul, kui arengukava ikkagi hakkab

<p>aine koostis vms)“ on antud ebamäärase vastuse „võibolla“ põhjenduseks, et suurendades metsastamist, võivad osad tänased põllumajanduslikud maad minna põllumajandusest välja. Osundades Eesti inimarengu aruandes toodud andmetele ja järeldustele, märgime, et põllumajandusmaa pindala suurust ja kvaliteeti mõjutab aga suurel määral ehitustegevus, mille tulemusena lähevad põllumajandusmaad põllumajanduslikust kasutusest lõplikult välja. Viimase kolmekümne aasta jooksul on põllumajandusmaa pindala vähenenud u 66 000 ha võrra ja seda eelkõige põllumajandusmaa metsastumise (peamiselt 1990-ndatel aastatel) ja valglinnastumise (pärast 2000. aastat) tõttu. Asustusala pindala on suurenenud 13 800 ha võrra ajavahemikus 2000–2017. Viimase kolme aastakümnega on pöördumatult kasutusest välja läinud 25 000 ha põllumaid ja 23 900 ha rohumaid, mis linnalähipiirkondades on täis ehitatud või Eesti äärealadel võsastunud ja metsa kasvanud (Oja, 2020). Seetõttu on oluliseks muutunud väärtusliku põllumajandusmaa ja muldade kaitse /Oja, T. (2020). Maakasutuse muutused – linna ja maa tähenduse moondumine (ptk 1.1). Sooväli-Sepping, H. (toim.). Eesti inimarengu aruanne 2019/2020, SA Eesti Koostöö Kogu/. Seega leiame, et lisa 2 real 42 toodud järeldus eeldatava mõju kohta on meie arvates ühekülgne.</p>	<p>viimaseid reguleerima, tuleks vastavat mõju ka põllumajandusmaadele hinnata. Lisasime Lisa 2 reale 42 olevale põhjendusele täpsustuse: „Võimalik mõju põllumajandusmaadele võib tuleneda ka juhul, kui arengukava hakkab reguleerima ka valglinnastumist ning ehitustegevust.“</p>
<p>3. Lisaks sagenenud põuaperioodidele tuleks käsitleda KSH programmis ka kliimamuutusega kaasnevat sademete rohkest ning sellest tingitud aastaringset ärakande suurenemist ja sellega omakorda kaasnevaid mõjusid erinevatele ökosüsteemidele, sh põllumajandusmaale. Teadaolevalt suureneb ilmastikuprognoside kohaselt ajas sademete hulk ning seega ka muldade liigniiskus, mis toob kaasa muudatusi maakasutuses – liigniisked alad laienevad ja liigvesi suunatakse maaparandussüsteemi kraavi või eesvoolu, mille vee läbilaskevõimega ei ole arvestatud, ning see tekitab üleujutusest tingitud probleeme ja kulusid maaomanikele. Seega leiame, et sadevee teema vajaks KSH programmis laiaulatuslikumat käsitlust.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Täiendasime peatükki 4.2 järgmiste lausetega: „Tõenäoliselt sagenevad erakordsed ilmaolud, liigniiskuse (ka üleujutuste) ja põuaperioodid ning tõuseb kahjurite rohkus. See tekitab probleeme põllumajanduses (kannatavad ka talikultuurid) ning mõjutab laiemalt ka teisi ökosüsteeme.“</p> <p>Selgitame: kuivõrd KEVAD hõlmab perioodi kuni 2030, siis käsitletakse selle kümnendi kliimamuutust inkrementaalselt, empiirilisel väljendatud 1991–2020 normkliimas või alates 1961. aastast nüüdiskliimas. Põua-liigniiskuse sessoonne sagenemine ei ole nüüdiskliimas statistilises usaldusväärsuses leidnud kinnitust. Mõlemad nähtused on ka Eesti ilma merelis-kontinentaalses kui kohalikus muutlikkuses piirkondlikud (eriti nt 2003 Lääne-Eestis pöud, Ida-Eestis liigniiske). 2050. ja 2100. aastate</p>

	<p>tulevikukliima on tõenäoliselt niiskem, mis võib tuua kaasa nii liigniiskust kui ka kliima soojenemises ning ilmastiku režiimi muutuses sagenevat põuda. Sadevete küsimus on aktuaalne linnakeskkonnas, kuivõrd linnaruumi sillutamine jätkub laienevalt ja tihendavalt. Sel kümnendil võib ilmariskide esinemist pidada juhuslikuks normkliima tingimustes.</p>
<p>4. KEVADe 2. juhtkomisjoni istungil toodi tegevussuundades üles kerkinud lahendamist vajavate teemadena välja muuhulgas küsimused, kuidas KEVADes kajastada maastiku ja mulla teemat. Maaeluministeeriumile teada olevalt on mulla käsitlemine leidnud lahenduse eraldi horisontaalse mullatöögrupi loomise kaudu. Leiame, et olulise keskkonnavaldkonna küsimusena peab KEVADe töös saama kajastatud ka maastik. Seaduse kohaselt peab ka keskkonnamõju hindamisel käsitlema muude teemade seas nii maa, mulla kui maastiku teemat.</p>	<p>Mõjude hindamise käigus käsitletakse ka mõjusid maastikule ja mullale, seda nii tulenevalt KeHJS nõuetest, kui ka programmi Lisas 2 olevast kontrollküsimustikust.</p>
<p>5. Maavarade kestliku uurimise, kasutamise ja kaitse korraldamise tegevussuuna juures märgime, et eesmärgiks tuleks võtta põlevkivi ja fosforiidi kõrval ka teiste maavarade maksimaalne väärimine Eestis (lubjakivi, turvas jt). See põhjendab mõistlikku kaevandamist ning toetab majandust. Samas ei nõustu me väitega, et rohelepe ei pööra piisavalt tähelepanu märg- ja turbaalade kaitse vajadusele ning et see on olnud vaid huvigruppide (kliimaaktivistid, looduskaitsejad) taotlus. Need alad leiavad käsitlemist erinevates roheleppe algatustes ning kaalumisel on ka õiguslikult siduvate eesmärkide kehtestamine.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.5 järgmised laused: „Küll aga leiab märg- ja turbaalade kaitse käsitlemist erinevates roheleppe algatustes ning kaalumisel on ka õiguslikult siduvate eesmärkide kehtestamine.” ja „Põlevkivi ja fosforiidi kõrval tuleb eesmärgiks võtta ka teiste maavarade maksimaalne väärimine Eestis (lubjakivi, turvas jt). See põhjendab mõistlikku kaevandamist ning toetab majandust.”</p>
<p>6. Kliimapoliitikaga seotud looduspõhiste lahenduste juures peaks ära märkimist leidma ka muldade orgaanilise süsiniku sidumise potentsiaal (nn süsinikupõllundus).</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.2 järgmise lause: „Küll aga on võimalik suurendada sidumispotentsiaali pinnases ja juurestikes kui ka argotehniliselt nn süsinikupõllunduses.”</p> <p>Mainime ka, et süsinikusalveks on stabiilne mullapinnas koos kooslustega. Maa- ja mullakasutus on Eestis raiskav, mis aastas võrdluses sisaldab märkimisväärset süsinikuheidet uusarendustes, kus looduslikud ja poollooduslikud maad pööratakse ehitatud maaks.</p>

	<p>Mullaringlus ja käitlemine on juhuslik, kontrollimatu, tõenäoliselt kõrge süsinikuheitega. Looduspõhised lahendused, ka ökonoomiliselt näit. NATURA hüvitis metsaomanikele väljendab tänast (madalat) ühiskondlikku väärtusskaalat. Lisaks LULUCF arvestusmetoodikale liigub EL kliimapolitiika oluliselt karmima mullas süsiniku ja maavõtu suunas (kui võtad, pead samavõrd tagasi panema, mis saab olema üks EL 2050 kliimaneutraalsuse aluspõhimõtteid).</p>
<p>7. Ruumiandmete tagamise tegevussuuna all toome välja Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) muldadega seotud kaardirakendused. Samuti palume lisada PMK programmi Lisa 3 Kaasatavate isikute ja asutuste nimekirja.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.12 näitena ka PMK muldade kaardi. Kõiki ruumiandmeid mõju hindamise programmis üles lugeda ei jõua ainuüksi selle pärast, et nende kaardistamine on eraldi töö. Selle selgituseks lisasime lause: „Alustada tuleb riigi poolt kogutud ruumiandmete kaardistamisega.“</p>
<p>8. Palume Lisa 3 Kaasatavate isikute ja asutuste hulka arvata Eesti Kala- ja Vähikasvatavate Liit, Eesti Vesiviljelejate Liit ja Eesti Avamere Vesiviljelejate Ühistu.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Nimetatud osapooled lisati programmi Lisasse 3 "Kaasatavad isikud ja asutused".</p>
<p>Haridus- ja Teadusministeerium</p>	
<p>1. Lk 32 on välja toodud, et Säästva arengu haridust toetavas Berliini deklaratsioonis esitatud soovitusel pole laiemat tähelepanu pälvinud. Kuna deklaratsiooni vastu võtmisest on möödunud liiga vähe aega, et see oleks jõudnud saada laia kõlapinda, ei annaks me hetkel sellist hinnangut. Teeme ettepaneku selle asemel ära märkida, et Berliini deklaratsioonile tuleks pöörata tähelepanu.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.15 järgmise lause: „Tähelepanu tuleks pöörata ka 2021. a kevadel UNESCO konverentsil vastu võetud säästva arengu hariduse Berliini deklaratsioonis toodud soovitustele, sh säästva arengu hariduse integreerimisele elukestva õppe võimalustesse ja erinevatesse haridustasemetesse, samuti õpetajaharidusse.“</p>
<p>2. Teeme ettepaneku täiendada lõiku lk 32, kus on antud ülevaade keskkonnahariduse andmisest õppekavade raames. Täiendavalt võiks lisada, et koolieelsete lasteasutuste õppekava ja üldhariduse õppekavades on hetkel toimuva õpitulemuste kaasaajastamise käigus uuendatud ka keskkonna ja ökoloogia teemad ning eraldi rõhutatakse keskkonna ja ökoloogiategadmiste tähtsust rohepöörde õnnestumiseks.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.15 järgmise lause: „Koolieelsete lasteasutuste õppekavas ja üldhariduse õppekavades on hetkel toimuva õpitulemuste kaasaajastamise käigus uuendatud ka keskkonna ja ökoloogia teemad ning eraldi rõhutatakse keskkonnaalaste teadmiste tähtsust rohepöörde õnnestumiseks.“</p>

<p>3. Kuna Haridusvaldkonna arengukava 2021–35 on praguseks kinnitatud, palume lk 36 arengukava nime järelt eemaldada märke „(eelnõu)“.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Eemaldasime märke.</p>
<p>4. Samuti juhime tähelepanu, et lk 32 on HTM-i tegevuskava nimes sidekriips valel pool: „Keskonnateadlikkuse- ja hariduse tegevuskava,“ peaks olema „Keskonnateadlikkuse ja -hariduse tegevuskava.“</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Eemaldasime märke.</p>
<p>Sotsiaalministeerium</p>	
<p>1. KSH programmi lk 4 on märgitud: „Välja kujunenud praktikas on KSH ülesanne keskenduda looduskeskkonnale avalduvale mõjule ja looduskeskkonna poolt avalduvale mõjule. Seda põhimõtet kinnitab ka KSH käsiraamat.“ KSH käsiraamatule on viidatud lingiga, aga link kahjuks ei toimi.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Uuendasime lingi.</p>
<p>2. Punkt 4.5 Maavarade kestliku uurimise, kasutamise ja kaitse korraldamise tegevussuund võiks käsitleda ka (nt põlevkivi) kaevandamise ja kasutamise mõjusid tervisele. Kaetud on küll põhjaveevarude vähenemise ja keemilise seisundi halvenemise teemad põlevkivisektoris, aga näiteks õhusaaste on jätkuvalt probleem. Kuigi Ida-Virumaal on tootmise vähenemise, parima võimaliku tehnoloogia kasutuselevõtmise ja keskkonnaseadusandluse rangemate nõuete tõttu õhusaasteainete heitkogused põlevkivitööstuses alates 1990. aastatest pidevalt vähenenud, on probleem jätkuv (tavapärastele saasteainetele lisaks on probleemiks pm2.5, pm10, PAH-d, benseen, formaldehüüd, fenool jt). Vt nt: biomarkerite uuringut ja METRAK uuringut Tervisemõjusid võiks ära märkida ka tuleviku kontekstis (nt võimalik fosforiidi kaevandamine ja kasutamine).</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükki 4.5 järgmise lause: „Põlevkivisektori (mitte ainult kaevandamine) mõjusid tervisele on erinevate meetoditega uuritud ning tehtud ettevalmistavaid töid jätku uuringuteks.“</p>
<p>3. Punktis 4.9 „Vee kaitse tagamise ning kasutuse korraldamise tegevussuund“ oleks paslik viidata uuele joogivee direktiivile: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2020/2184, 16. detsember 2020, olmevee kvaliteedi kohta. Ühtlasi võiks punktis kahe lausega kirjeldada</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Uuendasime viidet joogiveedirektiivile. Lisasime peatükki 4.9 lõppu lõigu: „Joogivee direktiivist 2020/2184 tulenevalt on vaja edaspidi ellu viia riskipõhine joogivee kvaliteedi järelevalve (hinnata ja ohjata riske joogiveele alates veevõtu valgalast,</p>

<p>joogivee ja selle kaitse väljakutseid: Joogivee direktiivist 2020/2184 tulenevalt on vaja edaspidi ellu viia riskipõhine joogivee kvaliteedi järelevalve (hinnata ja ohjata riske joogiveele alates veevõtu valgalast, veevarustussüsteemist kuni kraanini), parandada juurdepääsu joogiveele ja edendada kraanivee kasutamist (et vähendada pudelivee tarbimist), eraldi regulatsioon tuleb ka joogiveega kokkupuutuvatele kontaktmaterjalidele ja tähelepanu pööratakse mikroplasti, PFAS (nn igaveste kemikaalide) jm uutele ilmnevatele ohtudele joogivee tarbimisega seoses. Suureks väljakutseks Eestile on ka vee-ettevõtete konsolideerimine, mis aitaks tõsta teenuse kvaliteeti ja vältida suuri veehinna kõikumisi.</p>	<p>veevarustussüsteemist kuni kraanini), parandada juurdepääsu joogiveele ja edendada kraanivee kasutamist (et vähendada pudelivee tarbimist), eraldi regulatsioon tuleb ka joogiveega kokkupuutuvatele kontaktmaterjalidele ja tähelepanu pööratakse mikroplasti, PFAS (nn igaveste kemikaalide) jm uutele ilmnevatele ohtudele joogivee tarbimisega seoses. Suureks väljakutseks Eestile on ka vee-ettevõtete konsolideerimine, mis aitaks tõsta teenuse kvaliteeti ja vältida suuri veehinna kõikumisi.“</p>
<p>4. Punktis 4.6 „Välisõhu kaitse tegevussuund“ on täielikult käsitlemata keskkonnamüra, mille ohjamine vajab süstemaatilist lähenemist ja lahendamist, seda nii mürarikastes linnades ja asulates kui ka väljaspool tiheasustusi vaiksete piirkondade säilitamisel. Viimastel andmetel kannatab Eestis kõrgete müratasemete käes üle 300 000 inimese, mis on üle 22% (iga viies inimene) kogu elanikkonnast (allikas: EEA). Euroopa Keskkonnaagentuuri viimase hinnangu kohaselt on müra tervisemõjusid varasemalt pigem alahinnatud (Allika: EEA) Palume keskkonnamüra ja selle tervisemõjud ka punktis 4.6 käsitleda.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Täiendasime peatükki 4.6 keskkonnamüra alajaotisega.</p>
<p>Kultuuriministeerium (sh Muinsuskaitseamet)</p>	
<p>1. Spordivaldkond on KEVAD-ega seotud dokumendi „Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030“ (edaspidi „Sport 2030“) ja sellega seotud spordiprogrammi kaudu. KEVAD-ega on otseselt seotud „Sport 2030“ punkt 7.9 („Spordi korraldamisel ning sporditaristu rajamisel ja ajakohastamisel järgitakse keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid“) ning kaudsemalt punktid 5.6 („Planeerimisel ja projekteerimisel käsitletakse liikumispaiku ning -alasid avaliku ruumi lahutamatu osana. Sporditaristu peab olema kõigile kättesaadav“) ja 8.3 („Riik väärtustab laste ja noorte sihipärast sporditegevust ning toetab seda valdkonda süsteemselt. Luuakse ja arendatakse piirkondlikke ning üleriigilisi õppe- ja treeningkeskusi“).</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Täiendasime peatükki 5.4 “Sport 2030” seose kirjeldust KEVADega Teie soovitude põhjal.</p>

<p>Keskkonnateadlikkuse valdkonnas aitab keskkonnaharidus (matkade jt sarnaste tegevustega) suurendada Eesti elanike, eriti noorte, liikumisaktiivsust.</p>	
<p>2. Sportivaldkond on seotud ka elurikkuse valdkonnaga. Juhime tähelepanu, et paraku on mitmeid juhtumeid, kus sportivaldkonna (taristu, võistluste korraldamine jne) arendamise ja keskkonnakaitse huvid põrkuvad. Näiteks paarisaja osalejaga orienteerumisvõistluste korraldamiseks ei ole saadud luba, sest väidetavalt kahjustab see liialt metsa või tervisespordikeskuse liikumisradade arendamisel ja hooldamisel on looduskaitse piirangud. Sellistel juhtudel tuleks tõsiselt kaaluda, kas taoliste piirangute/keeldude kehtestamine on proportsionaalne. Ei saa välistada, et looduskaitset vajav mitmekesine keskkond on tekkinud tänu näiteks aastakümnete pikkusele liikumisradade hooldusele. Veelgi enam, arvestades liikumisaktiivsuse ja -harrastuse suurt mõju inimeste tervisele, tuleks selliste otsuste tegemisel võtta arvesse ka mõju inimeste liikumis- ja sportimisharjumuste väljakujundamisele ja seega tervisele. Seda, et piirangute kehtestamine mõjutab inimeste füüsilist tervist negatiivselt, ei ole mõjude hindamisel välja toodud, kuid seda tuleks samuti arvestada.</p>	<p>Kommentaari on teadmiseks võetud. Tegemist on pigem konkreetsete kaitse korraldamist puudutavate üksikjuhtumitega, aga asjakohasel juhul ja vajadusel saab mõjude hindamise käigus teemat ka käsitleda. Mõjude hindamise kontrollküsimustikus on teema kaetud eelkõige küsimustega 6.3.8.2 ja 6.3.8.2. Täiendasime programmi Lisas 2 nende küsimuste hinnanguid, tuues selgemalt välja spordi valdkonna.</p>
<p>3. Nendime, et spordivõistluste – peamiselt suure osalusega rahvaspordiürituste ja rahvusvaheliste võistluste – korraldamisel on seos ringmajanduse valdkonnaga, eriti jäätmeäitluse kaudu. Samuti on olemasoleval ja rajataval sporditaristul kaudsem seos ringmajanduse ja kliima valdkonnaga, seda eriti keskkonnasäästlike lahenduste kasutamise vaatest.</p>	<p>Kommentaari on teadmiseks võetud. Ekspert avaldab heameelt, et Kultuuriministeerium on seostanud ka oma tegevusi ringmajandusega. Kuna KEVAD tegeleb keskkonna valdkonna arendamisega, siis spordivõistluste korraldamisega seonduvat otseselt puudutama ei hakka. Küll tuleb teemat käsitleda ringmajanduse juhendmaterjalide koostamisel.</p>
<p>4. Eelnõu on kaudselt seotud lõimumise valdkonnaga keskkonnateadlikkuse tegevussuuna kaudu. Toome esile, et saavutamaks selle valdkonna eesmärke ning muutmaks Eesti inimeste hoiakuid keskkonnateadlikumaks ja nende igapäevast käitumist keskkonnahoidlikumaks, on oluline, et tegevuste ja meetmete planeerimisel oleks arvestatud inimeste keelelis-kultuuriliste eripäradega ning</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Peatüki 4.14 teist lõiku täiendasime lausega: „Samuti on oluline pöörata tähelepanu keskkonnateabe kättesaadavusele eesti keelest erineva emakeelega sihtrühmadele.“</p>

<p>informatsiooni saamise allikatega. Selleks tuleb kaaluda võimalusi edastada keskkonnaalast teavet lisaks eesti keelele ka vähemalt vene ja inglise keeles ning levitada seda kanalites, mida eesti keelest erineva emakeelega sihtrühmad kasutavad.</p>	
<p>5. Programmis tuuakse välja mõjude hindamine kuue valdkonna lõikes vastavalt mõjude hindamise metoodikale. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 46 järgi on võimalus lisada neile muu otsese või kaudse mõju hindamine. Mõju kultuuri- ja spordivaldkonnale on praegu hinnatud sotsiaalsete, sh demograafiliste mõjude all, kuid teeme ettepaneku tuua mõju kultuuri- ja spordivaldkonnale välja eraldi mõjuvaldkonnana. Lisaks, programmi lk 54 alaviites loetletud hindamist vajavate valdkondade ja teemade seas on nimetatud „haridussüsteem ja kultuur“ koos, kuid teeme ettepaneku hinnata mõju haridussüsteemile ja kultuurivaldkonnale eraldi, arvestades meie järgnevat ettepanekut lisada kultuurivaldkonnale selgemalt ka spordivaldkond.</p>	<p>Teie viidatud Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 46 ei ole antud juhul otseselt asjakohane, kuna käsitleb konkreetselt seletuskirja sisu seaduseelnõu väljatöötamisel (hetkel ei ole tegu kummagagi). Programmis kasutatud küsimustik pärineb Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikast (mis katab kogu asjakohaste mõjude spektri) ning käesoleva ühe mõjude hindamise raames seda metoodikat muuta ei ole otstarbekas ega vajalik. Teie mainitud teemad (kultuur, sport ja haridus) on mõjude hindamisega kaetud ja vastavalt vajadusele saab neid aruandes piisavalt välja tuua (sh vajadusel eraldi). Programmi peatükis 10.2 aruande etapi ekspertrühma nõudena sõnastati „sotsiaal-kultuuriline valdkond“ ning teie ettepanek lisati ka programmile, et kultuuri aspekt hindamisel tähelepanuta ei jääks.</p>
<p>6. Teeme ettepaneku täiendada lisa 2 „Mõjude määramise kontrollküsimustik“. Punktis 6.3.8.2 sõnastada üldine küsimus järgmiselt (lisada allajoonitud osa): „Kas eelnõu mõjutab haridussüsteemi ja kultuuri- ning <u>spordikorraldust</u>?“ ja täpne küsimus järgmiselt: „Kas eelnõu mõjutab haridusteenuste, sh alus-, põhi-, kesk-, kõrg- ja täiendusharidus ning kultuuri- ja <u>sporditeenuste</u> kättesaadavust ja kvaliteeti?“ ning täiendada põhjendust lausega: „Eelnõu võib avaldada mõju sporditeenuste kättesaadavusele“.</p> <p>Punktis 6.3.8.3 sõnastada üldine küsimus järgmiselt (lisada allajoonitud osa): „Kas eelnõu mõjutab haridussüsteemi ja kultuuri- ning <u>spordikorraldust</u>?“ ja täpne küsimus järgmiselt: „Kas eelnõu mõjutab erinevate kultuurivaldkondade, sh teater, kino, muusika, kunst, arhitektuur, kirjandus, rahvakultuur, meedia jne, ning <u>spordivaldkondade</u>, sh inimeste kehaline aktiivsus, võistluste korraldamine jne, arengut?“ ning täiendada põhjendust lausega: „Eelnõu võib avaldada mõju spordivaldkonnale, sh inimeste kehalise</p>	<p>Ettepanekuga osaliselt arvestatud. Programmis kasutatud küsimustik pärineb Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikast (mis katab kogu asjakohaste mõjude spektri) ning käesoleva ühe mõjude hindamise raames seda metoodikat (küsimusi) muuta ei ole otstarbekas ega vajalik. Küll aga täiendasime vastavalt ettepanekule programmi Lisas 2 nimetatud küsimustele antud vastuseid (põhjendusi võimaliku mõju osas).</p>

<p>aktiivsuse, võistluste korraldamise, sporditaristu jne arenguga seonduvalt." Juhul, kui kultuuri- ja spordivaldkonda hinnata eraldi haridussüsteemist, palume küsimused vastavalt ümber sõnastada.</p>	
<p>7. Programmi punktis 10.2 toodud programmi koostanud eksperdirühma koosseisu ei ole kaasatud kultuuri- ja spordivaldkonna ega ruumiloome kompetentsi. Teeme ettepaneku nimetada ekspertide kaetavate minimaalsete mõjuvaldkondade hulka ka nimetatud valdkondade kompetents.</p>	<p>Ettepanekuga osaliselt arvestatud. Programmi koostanud ekspertrühma koosseis tulenes eelkõige programmi koostamiseks antud lähteülesandest ja hanke tingimustest. Küll aga saame programmi töö tulemusena täpsustada rollid/mõjuvaldkonnad, mis tuleb kaasata edasisse mõju hindamisse (aruande etapp). Ettepanekust tulenevalt nimetasime ühe hindamises nõutava pädevusena "sotsiaal-kultuuriline valdkond" ning ruumilise planeerimise eksperti nimetasime ümber "ruumiloome valdkond (sh ruumilise planeerimise ekspert)". Spordivaldkond pole KEVADega nii oluliselt seotud, et oleks põhjendatud eraldi spordivaldkonna eksperti nõue.</p>
<p>8. Teeme ettepaneku asendada mõjude hindamise ekspertide pädevuste loetelus (lk 54) „ruumilise planeerimise ekspert“ määratlusega „ruumiloome valdkond“, sest see katab terviklikumalt elukeskkonna kavandamisega seonduvaid ruumiloomeprotsesse.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Selgitame, et peame vajalikuks mainida ka konkreetselt ruumilist planeerimist, et tagada seadusjärgse planeerimise oskusteave töörühmas (ainult "ruumiloome" võib jääda liiga üldiseks). „Ruumilise planeerimise ekspert“ asendati määratlusega „Ruumiloome valdkond (sh ruumilise planeerimise ekspert)".</p>
<p>9. Eelnevaga seonduvalt teeme ettepaneku täiendada lisa 2 „Mõjude määramise kontrollküsimustik“ küsimusega: „Kas eelnõu mõjutab ruumiloome protsesse (ruumiline planeerimine, ehitamine, renoveerimine, hoonete ja maastike taaskasutus ning n-õ ruumiringlus, lammutamine jne)?"</p>	<p>Programmis kasutatud küsimustik pärineb Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikast (mis katab kogu asjakohaste mõjude spektri) ning käesoleva ühe mõjude hindamise raames seda metoodikat (küsimusi) muuta ei ole otstarbekas ega vajalik. Mõju seoses muutustega ruumiloome protsessides võib avalduda läbivalt mitmetes küsimustikus juba kaetud teemades (nt elukeskkond, looduskeskkond, piirkondade regionaalareng jne). Teie ettepanek lisati ka programmile, et ruumiloome aspekt hindamisel tähelepanuta ei jääks.</p>
<p>10. Teeme ettepaneku täiendada lisa 2 punkti 6.3.8.2 küsimusega: „Kas eelnõu mõjutab kultuuriasutuste ja -organisatsioonide võimekust tõsta keskkonnateadlikkust mitteformaalse hariduse osana elukaare lõikes?“, sest kultuuriasutustel ja -organisatsioonidel on suur potentsiaal tõsta keskkonnateadlikkust mitteformaalhariduse osana erinevatele vanusegruppidele suunatult.</p>	<p>Ettepanekuga osaliselt arvestatud. Programmis kasutatud küsimustik pärineb Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikast (mis katab kogu asjakohaste mõjude spektri) ning käesoleva ühe mõjude hindamise raames seda metoodikat (küsimusi) muuta ei ole otstarbekas ega vajalik. Küll aga täiendasime vastavalt ettepanekule programmi Lisas 2 nimetatud küsimusele antud vastust lausega: Kultuuriasutustel ja -organisatsioonidel on võimekus tõsta keskkonnateadlikkust ka mitteformaalse hariduse osana kogu elukaare lõikes.</p>

<p>11. Teeme ettepaneku täiendada lisa 3 (Kaasatavad isikud ja asutused) Eesti Arhitektide Liiduga, kes on Eesti laiapõhjaline, liikmeskonnalt suur ja ajalooliselt vanim ruumiloome kompetentsi koondaja.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime Eesti Arhitektide Liidu programmi Lisasse 3 "Kaasatavad isikud ja asutused".</p>
<p>12. Dokumendis lk 4 on öeldud: „Oluline mõju: Vastavalt KeHJS §2 on Keskkonnamõju oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.“ Eelnevale tuginedes leiame, et Muinsuskaitseamet peaks olema lisatud ka kaasatavate asutuste nimekirja, et edasistes etappides hinnata, kas mõju hinnates on arvestatud ka kultuuripärandiga.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime Muinsuskaitseameti programmi Lisasse 3 "Kaasatavad isikud ja asutused".</p>
<p>13. Dokumendis lk 18 punktis 4.5 Maavarade kestliku uurimise, kasutamise ja kaitse korraldamise tegevussuund on öeldud: „Selgelt on näha vajadust ehitusmaavarade kasutuselevõtu plaanimise järele kas maakonnapõhisel või muul vähemalt sama mastaapsel jaotusel, kus on arvestatud majanduslikke, sotsiaalseid ja looduskeskkonna asjaolusid.“ Siinkohal leiame, et arvestada tuleks ka mõjuga kultuuripärandile, kuna pretsedente, kus maavarade kaevandamine on ohustanud ennekõike arheoloogiapärandi säilimist, on esinenud.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisasime peatükis 4.5 toodud uurimist vajavate valdkondade loetelusse ka kultuurilised mõjud.</p>
<p>Välisministeerium</p>	
<p>Oleme nõus, et KEVAD arengukava mõju Eesti rahvusvahelisele suhtlusele on küll olemas, kuid selle konkreetne mõõtmine ei ole otstarbekas (LISA 2, read 77-80).</p>	<p>Kommentaar teadmiseks võetud.</p>
<p>Samuti oleme nõus, et Välisministeerium ei kuulu kavandatud KEVAD juhtkomisjoni (LISA 3). Sellele vaatamata juhime tähelepanu, et Eesti kliimapoliitika välismõõde on laiem kui lisa 1 mainitud globaalne keskkonnaandmete strateegia, hõlmates muuhulgas ÜRO kliimaläbirääkimisi ja arengukoostööd. Osaliselt, kuid ebatäielikult, on Välisministeeriumi puutumus esile toodud programmi eelnõu punktis 5.10. KEVAD saab viidata Eesti</p>	<p>Kommentaar teadmiseks võetud. Lisa 1 puudutav kommentaar käib arengukava algatamise ettepaneku kohta, mida tagantjärele enam muuta ei saa.</p>

<p>kliimadiplomaatialele, mille põhialused on määratletud kabinetimemorandumis 25.11.2021. Edasised tegevussuunad täpsustuvad.</p>	
<p>Kaitseministeerium</p>	
<p>Lisa 2 punktis 5.3.2.1. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, öeldakse „Looduses toimuvad muudatused võivad kaasa tuua ka kaitsetaktika muutmise vajaduse (nt võitlus metsas vs võitlus raadatud maastikul). Esiteks metsanduse arengut plaanitakse eraldiseisva arengukavaga. Teiseks ei ole ette näha, et KEVAD toob endaga kaasa mastaapseid muutusi Eesti maastikul. Kolmandaks on kaitsejõudude ülesanne kohaneda muutuva maastikuga, mitte maastikku muuta vastavalt kaitsejõudude vajadustele.“ Kaitseministeerium ei nõustu mõju hinnanguga esitatud põhjendustel. Kaitsejõudude peamine ülesanne on tagada riigi julgeolek. Muutustega maastikus arvestatakse harjutusalade kavandamisel ja arendamisel niivõrd kui see on julgeoleku eesmärke silmas pidades võimalik. Kaitsevägi kohandub muutuva maastikuga väljapool harjutusväljasid. Kaitseministeeriumi hinnangul võib KEVAD-e elluviimine raskendada ja pikendada harjutusväljade rajamise või arendamise protsesse, avaldada seeläbi mõju kaitsevõime arendamisele ja tuua kaasa täiendavaid kulusid kaitse eelarvesse.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisa 2 punktis 5.3.2.1. probleemi tekitanud laused asendati järgmise sõnastusega: „Looduskaitsepiirangud seavad Kaitseväele väljakutseid harjutusväljade rajamisele ja kasutamisele. KEVAD paneb paika keskkonnavaldkonna arengu strateegia ja suuna, kuid ei määra ruumiliselt elupaikade ega liikide kaitse alla võtmist või piirangute muutmist. Selle tõttu ei ole planeerimisdokumendi tasandist sõltuvalt võimalik anda hinnangut kas ja kuivõrd KEVAD võib harjutusväljade kasutust ning laiendamist mõjutada.“</p>
<p>Siseministeerium</p>	
<p>lk 46, võiks täiendada seost „Siseturvalisuse arengukavaga 2020-2030: „Siseturvalisuse arengukavas 2020–2030“ on arvestatud vajadusega kohaneda kliimamuutuste mõjuga eelkõige sellistes valdkondades nagu pääste ja kriisireguleerimine ning hädaolukordadeks valmisolek. Kuna kliimamuutuste tõttu sageneb äärmuslike ilmastikunähtuste esinemise risk, tuleb siseturvalisuse arengukava rakendamisel suurendada päästevõimekust ning tagada valmidus likvideerida metsatulekahjude, üleujutuste, tormide ja muude sündmuste tagajärjed. Lisaks mõjutavad kliimamuutused ekstreemsete ilmastikuolude tihenemist ning kuna kliimamuutused ja nende põhjustatud katastroofid võivad kaasa tuua ka laialdasi kriise. Seetõttu seatakse arengukavaga olulised tegevussuunad kriisideks valmistumise valdkonnas, mis on elanikele ja riigile senisest üha olulisem. Siseturvalisuse arengukaval on seega otsene seos KEVADe kliima valdkonnaga ja keskkonnateadlikkuse tegevussuunaga.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Täiendasime peatükis 5.8 siseturvalisuse arengukava seost KEVADega Teie soovitude põhjal.</p>